

УДК 37.091.12-051 : 379

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/29.209574>**Богдан ОПАЛЬЧУК,***orcid.org/0000-0003-4531-0486**асистент кафедри соціальної роботи та реабілітації**Національного університету біоресурсів і природокористування України**(Київ, Україна) bogdan_opalchuk@ukr.net*

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті схарактеризовано проблему ефективності підготовки майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвіллевої діяльності й окреслено критерії та показники їх готовності до організації культурно-дозвіллевої діяльності. Проаналізовано підходи науковців до питань «готовність» та «професійна готовність». На основі аналізу літературно-наукових праць, присвячених вивченню значення «професійної готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвіллевої діяльності».

З'ясовано роль професійної підготовки майбутнього соціального працівника до організації культурно-дозвіллевої діяльності у процесі встановлення готовності виконання професійних функцій. Розглянуто готовність майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвіллевої діяльності, обґрунтовано компоненти готовності (теоретичний, діяльнісний) до професійної діяльності.

Виокремлено ключові структурні критерії: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діялісно-практичний, розкрито показники та охарактеризовано рівні – оптимальний, середній та мінімальний – готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвіллевої діяльності. Наведено узагальнення переліку здатностей майбутніх соціальних працівників до культурно-дозвіллевої діяльності. Визначено, що майбутнім соціальним працівникам потрібно забезпечувати оптимальні умови для усвідомлення необхідності професійного становлення та сприяти мотивації здобувачів вищої освіти. Варто сформувати системну навчальну та практичну діяльність, використовувати оптимальні інтегративні зв'язки дисциплін. У реалізації завдань професійної готовності велике значення має використання відповідних педагогічних технологій, ефективного досягнення поставлених цілей, сприяння накопиченню досвіду ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

Зроблено висновок про те, що серед актуальних проблем професійної підготовки майбутнього соціального працівника до організації культурно-дозвіллевої діяльності є формування готовності до діяльності, спрямованої на організацію дозвілля як одного з напрямів соціальної роботи для надання успішної соціальної допомоги особам, котрі її потребують.

Ключові слова: соціальний працівник, дозвілля, культурно-дозвіллева діяльність, готовність до організації культурно-дозвіллевої діяльності, критерії та показники готовності.

Bogdan OPALCHUK,*orcid.org/0000-0003-4531-0486**Assistant of the Department of Social Work and Rehabilitation**of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine**(Kyiv, Ukraine) bogdan_opalchuk@ukr.net*

CRITERIA AND INDICATORS OF READINESS OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO THE ORGANIZATION OF CULTURAL AND LEISURE ACTIVITIES

The article is devoted to the problem of efficiency of preparation of future social workers to the organization of cultural and leisure activities, and outlines criteria and indicators of readiness for the organization of cultural and leisure activities. Analyzes approaches of scientists to the question of “readiness” and “professional readiness”. Based on the analysis of literary and scientific works, devoted to the study of the meaning of “professional readiness of future social workers to the organization of cultural and leisure activities”.

Clarified the role of training future social worker to the organization of cultural and leisure activities in the process of establishing the readiness of the performance of professional functions. Reviewed of readiness of future social workers to the organization of cultural and leisure activities and substantiates the components of readiness (theoretical activity) to professional activity.

Highlights the key structural criteria: motivational-valuable, cognitive and activity and practice, revealed the figures and described levels: optimal, average and minimum of readiness of future social workers to the organization of cultural and leisure activities. The generalized list of skills of future social workers to cultural and leisure activities. Determined that future social workers need to provide optimal conditions for awareness of the need for professional development and to contribute to the motivation of applicants to higher education. Is to create the system of educational and practical

activities to optimal use of integrative communication disciplines. In the implementation of tasks of professional readiness is of great importance the use of appropriate educational technologies, effective achievement of goals, promote learning of the value attitude to the surrounding reality.

It is concluded that among the topical issues of professional training of future social worker to the organization of cultural and leisure activities is the formation of readiness to the activities aimed at organizing leisure time as one of the areas of social work to provide successful social assistance to persons in need.

Key words: *social worker, leisure, cultural and leisure activities, readiness to organize cultural and leisure activities, criteria and indicators of readiness.*

Постановка проблеми. Сучасні перетворення в освітній політиці держави, реформування та модернізація сучасної вищої освіти сприяють створенню в Україні передумов щодо посилення змісту новочасної культури особистості, орієнтації на внутрішні духовні інтереси й потреби молоді, залученню молоді до культурно-дозвіллевої творчості.

Саме тому, на нашу думку, вкрай необхідними є такі наукові дослідження, специфіка та сутність яких зумовлюються нинішнім процесом культуротворення в загальному розумінні та специфічним різновидом культурно-дозвіллевої сфери, як проблеми, котра залишилась у суспільства з найдавніших часів (Бардашевська, 2007; Зверева, 1999; Малькова, 2006).

Культурно-дозвіллева діяльність як соціально-педагогічне явище є важливою сферою професійної діяльності майбутнього соціального працівника, яка сприяє відновленню особистістю фізичних, емоційних та інтелектуальних сил у процесі переходу з одного виду діяльності на інший.

Однак на сьогодні дослідниками (Бардашевська, 2007; Зверева, 1999; Капська, 2007) вже визначена низка суперечностей, які окреслюють проблематику організації культурно-дозвіллевої діяльності. Це, насамперед, суперечності серед 1) фактичної суті функціонування звичних інституцій дозвілля та духовної зацікавленості, ціннісних орієнтацій індивідуума соціального працівника, 2) потреб у дозвіллі й можливостей у реальному задоволенні, 3) дезінтеграції структур дозвілля, консервативності їх діяльності потребою створення дозвіллевого поліфункціонального комплексу як могутньої інституції дозвілля.

Із нашого погляду, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти набуває гостроти, потреби в розвитку соціально спрямованої особистості в умовах як державотворення, так і посилення негативних впливів соціуму на розвиток людини, що й потребує відповідної підготовки висококваліфікованих соціальних працівників, які характеризуються, на жаль, недостатнім рівнем професіоналізму для безпосередньої практичної діяльності.

Мета статті – розкрити критерії та показники готовності та схарактеризувати рівень підготовки майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвіллевої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Традиційно у психолого-педагогічній літературі готовність майбутнього соціального працівника до професійної діяльності досліджують як засвоєння певної сукупності спеціальних знань, професійних умінь і навичок, соціальних відносин, водночас значну увагу звертають на сформованість і зрілість професійно-значущих якостей, набуття соціального досвіду особистості.

Педагогічні та соціальні основи культурно-дозвіллевої діяльності сьогодні широко вивчаються вітчизняними та зарубіжними авторами в педагогічній (В. Бочелюк, В. Вербицький, А. Воловик та інші), соціологічній (М. Аріарський, Д. Генкін, Ю. Молчанов тощо) та соціально-педагогічній науці (А. Капська, Р. Вайнола, С. Харченко та інші).

Культурно-дозвіллева діяльність окреслюється зазначеними науковцями як чинник соціалізації особистості й особлива соціальна інституція, за допомогою якої відбувається процес соціалізації. Основними суб'єктами культурно-дозвіллевої діяльності виступають соціальні інститути суспільства, які забезпечують культурне дозвілля, а також установи, фахівці культурно-дозвіллевої діяльності й комплекс відповідних технологій реалізації культурного дозвілля. Ми підтримуємо дослідницьку позицію про те, що на сьогодні «культурно-дозвіллева діяльність – це один із напрямів професійної діяльності соціального працівника, до якої він має бути підготовлений у процесі професійної підготовки у ЗВО» (Бондаренко, 2008: 41–86).

Нам імponує думка основоположника наукової школи соціальної роботи в Україні А. Капської, яка доводить, що «поняття «професійна готовність» створює підґрунтя для опановування фахівцем професійної компетентності та розвитку готовності соціальних працівників у контексті майбутньої професійної діяльності» (Капська, 2007).

Вивчивши різні трактування цього поняття, ми вважаємо, що основними характеристиками

готовності здійснювати професійну діяльність є такі, як «стійкість, інтегративність, цілісність, полікомпонентність, динамічність цього утворення» (Бардашевська, 2007; Бондаренко, 2008; Ипполитова, 2006).

У контексті нашого дослідження готовність до організації культурно-дозвілєвої діяльності є одним із важливих етапів професіоналізації майбутнього фахівця у процесі підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО.

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності охоплює «опанування теоретичних знань та методів, прийомів, навичок та умінь професійної майбутньої діяльності» (Капська, 2007).

Об'єднання двох важливих складників – теоретико-професійних знань, практичних умінь та навичок – разом із якостями і здібностями майбутнього фахівця є підґрунтям базової професійної компетентності соціального працівника, необхідної для блискучого рішення різноманітних фахових завдань організації діяльності в культурно-дозвілєвої сфері.

Культурно-дозвілєву сферу можна розглядати як один із напрямів соціально-культурної діяльності, який здійснюється під час дозвілля й вирізняється вільним вибором, активністю, ініціативою різноманітних груп та індивідів і базується на загальнокультурних, художніх, пізнавальних, політичних, побутових та інших інтересах дорослих, молоді.

Соціальні працівники як фахівці соціокультурної сфери відіграють важливу роль у процесі організації культурно-дозвілєвої діяльності, зокрема «сприяють розвитку творчих умінь, організують дозвілєві форми спілкування, забезпечують процес соціалізації особистості на всіх ступенях її зростання – від дошкільних установ до закладів вищої освіти» (Малькова, 2006).

Процес організації соціальним працівником культурно-дозвілєвої діяльності буває «результативним та ефективним у разі впровадження новочасних соціальних технологій із використанням наочних, практичних, ігрових, словесних методів у тісному взаємозв'язку з емоційною насиченістю цього виду діяльності, та раціональним поєднанням різноманітних типів і видів дозвілєвої діяльності» (Бондаренко, 2008: 8).

На нашу думку, дозвілєвий аспект є надзвичайно важливим у контексті модернізації змістового забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та готовності до реалізації різних форм дозвілля.

Так, поняття «готовність» (Зверева, 1999) визначається науковцями як «цілісне стійке особистісне

утворення, інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення» (Литвиненко, 2005), «інтегративна якість особистості» (Гавриш, 2006). Низка науковців, зокрема І. Гавриш, І. Зверева, А. Капська, у визначенні сутності готовності підкреслюють, «що вона охоплює не лише професійні знання, уміння, навички, а й особистісні риси, котрі забезпечують успішне виконання професійних функцій соціального працівника» (Капська, 2007).

У психології «готовність» трактується як «присотосування, цілеспрямоване на реалізацію певний кроків, що допускає присутність чітких знань, умінь та навичок» (Сорокіна, 2007); психологічно сформованих якостей, без яких неприпустиме вдале оволодіння діяльністю, ініціативно-дієвий стан індивідуальності, пристосування до певної поведінки, спрямовання сил для реалізації завдань.

Так, М. Малькова під готовністю розуміє «проблематичне інтегративне новоутворення, яке містить когнітивні, мотиваційні, емоційно-вольові складники та є сукупністю знань, умінь та навичок, професійних рис особистості» (Малькова, 2006). Натомість О. Сорокіна «готовність» визначає як структурну ознаку особистості, що містить позитивне ставлення до конкретного виду діяльності або професії; необхідні професійно важливі здібності, темперамент, риси характеру, мотивації, знання, вміння, навички тощо. Дослідниця трактує готовність як «особливий психічний стан, зумовлений комплексом об'єктивних та суб'єктивних чинників, який характеризується оптимальною активізацією всіх ресурсів організму, що утворюється внаслідок піднесення сукупності особистісних якостей завдяки цілеспрямованій підготовці індивідуума» (Сорокіна, 2007).

Аналіз основних підходів до визначення цього поняття в загальній психології свідчить про «врахування психологічних характеристик, психічного стану особистості, її внутрішнього бажання діяти відповідно до встановлених норм та правил під час трактування цього поняття» (Максименко, 2008; Щербаківа, 2012).

О. Василенко вважає, що «готовність» є «цілісним проявом властивостей особи, її розвиток означає організацію системи з накопичення суспільної інформації, відносин, поведінки тощо, котрі, активізуючись, можуть забезпечити індивіда можливістю ефективного виконання функцій» (Василенко, 2009: 8).

Ипполитова, досліджуючи «готовність», зазначає, що її «доцільно розуміти як складну інтегративну освіту, активно-дієвий суб'єктивний стан

особи, який характеризує мобілізацію сил для виконання поставленого професійного-педагогічного завдання» (Ипполитова, 2006).

Досить актуальними є наукові доробки та ідеї З. Бондаренко, Л. Іванової, О. Карпенко, котрі розглядають поняття «готовність» у контексті аналізу процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Зокрема, З. Бондаренко визначає «готовність» через єдність особистісного та функціонального підходів як «складне особистісне утворення, що, з урахуванням певних здібностей і властивостей особистості, формується як тривалий або короткочасний стан, залежно від наявності досвіду діяльності в тій чи іншій ситуації» (Бондаренко, 2008: 92).

Нам здається виваженим обґрунтування М. Малькової, яка обстоює думку про доцільність «трактування «готовності» на трьох рівнях: функціональному (як тимчасову готовність і працездатність, змобілізованість необхідних фізичних і психічних ресурсів індивідуума для здійснення діяльності); особистісному (як виявлення індивідуальних якостей особистості, зумовлений характером майбутньої діяльності) та особистісно-діяльнісному (як невідимий прояв усіх напрямів індивідуума, котрий дає перспективу ефективно здійснювати власні ролі)» (Малькова, 2006: 20).

Теоретичний компонент готовності передбачає «опанування сукупністю педагогічних, соціально-педагогічних, психологічних та інших спеціальних знань, необхідних у професійній діяльності соціального працівника в культурно-дозвіллевій сфері; вмінь і навичок інтегрувати теоретичні знання у практичну діяльність» (Стандант вищої освіти, 2019); знання особливостей і технологій організації культурно-дозвіллевої діяльності. «Теоретичний компонент зумовлюється особливостями соціальної культурно-дозвіллевої діяльності, вимогам освітньо-професійної програми та державного галузевого стандарту освітнього ступеня «бакалавр» освітньо-професійної програми 231 «Соціальна робота», програмами навчальних дисциплін» (Стандант вищої освіти, 2019).

Діяльнісний компонент готовності окреслює «піднесення рефлексії в майбутніх соціальних працівників, підвищує здібності особистого (самовдосконалення, саморозвитку, самокоригування, самоаналізу, самореалізації) та професійний зріст» у процесі здійснення професійних функцій (Бардашевська, 2007); присутність культурно-творчих здібностей індивіда, комунікативно-управлінських умінь, необхідних для результативної професійної роботи.

Кожний із наведених нами компонентів має виразні критерії. У психолого-педагогічній літературі поняття «критерій» наводиться як «ознака, шаблон, котрий сприяє оцінці, зіставлення педагогічного процесу або явища з еталоном» (Карпенко, 2007; Останіна, 2002; Сорокіна, 2007); «властивість, розуміння дослідницького об'єкта, факту, процес, який характеризує ступінь формування» (Калнинш, 2010).

Ми підтримуємо наукову думку О. Василенко: «критерій є сукупністю ключових показників, котрі визначають засаду, вищий рівень розвитку належної ознаки. Показник є точним та достеменним вираженням одного з істотних напрямів критерію, за сприянням якого вільно досліджується наявність показників та стверджується про рівень розвитку цієї ознаки» (Василенко, 2009). Отож можемо стверджувати, що за значимістю поняття «критерій» є більш широким щодо показника та виявляється в певний показник або повноцінну систему. Доволі актуальним залишається влучний вибір показників, які знаходяться залежно від наповненості та об'єктивності обраного критерію (Зверева, 1999; Максименко, 2008; Щербакова, 2012).

Для з'ясування рівнів готовності до організації культурно-дозвіллевої діяльності майбутніх соціальних працівників ми розглянули такі критерії: «мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний» (Малькова, 2006; Олійник, 2015).

Мотиваційно-ціннісний критерій визначає сформованість професійних основ, зацікавленість, пристосувань, серйозної постановки, потреби в опануванні нових знань для розвитку жаги, зацікавленість здобувачів вищої освіти в цьому різновиді фахової роботи.

Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є:

- наявність у здобувачів вищої освіти сталого зацікавлення до фахового напрямку;
- серйозна мотивація здобувачів вищої освіти щодо настанов з метою формування готовності до організації культурно-дозвіллевої діяльності;
- наявність вселюдських ціннісних орієнтирів (Малькова, 2006; Олійник, 2015).

Когнітивний критерій містить у собі систематичність ґрунтовних знань із фахових дисциплін, які потрібні майбутнім соціальним працівникам у процесі організації культурно-дозвіллевої діяльності.

Показниками когнітивного критерію готовності до організації культурно-дозвіллевої діяльності є:

– опанування сукупністю соціально-професійних, психолого-педагогічних та соціально-педагогічних знань;

– володіти властивостями побудови;

– володіти методиками (Малькова, 2006; Олійник, 2015).

Діяльнісно-практичний критерій характеризується порядком набутих знань, умінь та навичок, котрими повинен керуватись майбутній фахівець для організації культурно-дозвілєвої діяльності.

Показниками діяльнісно-практичного критерію є:

– рефлексія;

– вираження творчих здібностей індивідуума;

– опанування комунікативно-організаторськими уміннями (Малькова, 2006; Олійник, 2015).

Виокремленні критерії та показники готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності міцно взаємопов'язані, взаємозумовлені та являють собою єдине творіння, яке вказує на сформованість особистісно-професійних рис, потрібних для результативної побудови професійної діяльності у сфері дозвілля.

Кількісна та якісна характеристика визначених критеріїв та показників готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності дарує перспективу виділити три рівні прояву цього феномена – оптимальний, середній та мінімальний.

Оптимальний рівень сформованості:

1. Мотиваційно-ціннісний критерій: упевненість у правильності вибору майбутньої професійної діяльності; сформована позитивна мотивація до організації культурно-дозвілєвої діяльності та стійке зацікавлення роботою з категоріями людей різного віку, сформованість загальнолюдських ціннісних орієнтацій; чітке усвідомлення суспільної значущості культурно-дозвілєвої діяльності в розвитку та соціалізації особистості; переконання в необхідності в організації культурно-дозвілєвої діяльності.

2. Когнітивний критерій: наявність ґрунтовних знань щодо: теоретичних основ організації культурно-дозвілєвої діяльності; технологій організації культурно-дозвілєвої діяльності; прояв самостійності, активності й ініціативності в навчально-пізнавальній діяльності.

3. Діяльнісно-практичний критерій: оптимальний рівень сформованості рефлексії, творчого потенціалу; оволодіння різноплановими технологіями організації культурно-дозвілєвої діяльності; прояв готовності застосовувати набуті теоретичні знання у практичній діяльності.

Середній рівень сформованості:

1. Мотиваційно-ціннісний критерій: упевненість у правильності вибору майбутньої професійної діяльності; достатньо сформована мотивація до організації культурно-дозвілєвої діяльності та зацікавленості до роботи з категоріями людей різного віку, достатній рівень системи загальнолюдських ціннісних орієнтацій; часткове усвідомлення суспільної значущості проблеми організації дозвілля; частково сформоване бажання набуті професійного досвіду з організації культурно-дозвілєвої діяльності.

2. Когнітивний критерій: недостатньо глибокі знання щодо теоретичних основ організації культурно-дозвілєвої діяльності та технологій організації культурно-дозвілєвої діяльності; базовий рівень сформованості самостійності, активності й ініціативності в навчально-пізнавальній діяльності.

3. Діяльнісно-практичний критерій: середній рівень сформованості рефлексії, творчого потенціалу; часткове оволодіння готовністю застосовувати набуті теоретичні знання у практичній діяльності; недостатньо відпрацьовані навички застосування технологій організації культурно-дозвілєвої діяльності

Мінімальний рівень сформованості:

1. Мотиваційно-ціннісний критерій: прояв невпевненості у правильності вибору майбутньої професійної діяльності; відсутність позитивної мотивації, зацікавленості організацією культурно-дозвілєвої діяльності, несформованість системи загальнолюдських ціннісних орієнтацій; набуття професійного досвіду з організації культурно-дозвілєвої діяльності розглядаються як один із можливих варіантів; професійні наміри здійснювати культурно-дозвілєву діяльність розглядаються як останній та небажаний варіант.

2. Когнітивний критерій: мінімальний рівень професійної підготовки, а саме: знань теоретичних основ організації культурно-дозвілєвої діяльності; технологій організації культурно-дозвілєвої діяльності; недостатній рівень сформованості самостійності, активності й ініціативності в навчально-пізнавальній діяльності.

3. Діяльнісно-практичний критерій: мінімальний рівень сформованості рефлексії; творчого потенціалу, готовності застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності; недостатнє володіння знаннями та технологіями організації культурно-дозвілєвої діяльності

Для діагностики готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності нами було проведено

дослідно-експериментальну роботу серед здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» освітньо-професійної програми 231 «Соціальна робота» Національного університету біоресурсів і природокористування України, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Здійснено опитування 246 здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» освітньо-професійної програми 231 «Соціальна робота», із застосуванням таких адаптованих методик із метою діагностики структури професійних зацікавлень, професійних потреб та здатності до рефлексії (Сорокіна, 2007).

Апробація визначених нами методик дозволить перевірити їхню ефективність та доцільність подальшого застосування на констатувальному та формуальному етапах експериментальної роботи. Зокрема, наявність стійкого зацікавлення до організації культурно-дозвілєвої діяльності, що має професійне прагнення як показника мотиваційно-ціннісного критерію, який дозволить зіставити зацікавлення, та здібності здобувачів вищої освіти з можливостями різних професій, зокрема із професією соціального працівника.

Результати дослідження свідчать, що 72 опитаних (що становить 29,2% з усіх опитаних) проявили оптимальний рівень; 80 (32,5%) – середній та 94 (38,3%) мінімальний рівні сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію. Ці значення свідчать про те, що в респондентів несформована стійка цікавість до організації культурно-дозвілєвої діяльності, вони є недостатньо вмотивованими до організації цього напрямку діяльності.

Діагностика сформованості показників когнітивного критерію готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності здійснювалась із метою перевірки передусім успішності сприйняття та засвоєння навчальної інформації, котра стосується процесу організації культурно-дозвілєвої діяльності; особливостей роботи з різними категоріями об'єктів соціальної роботи задля організації їхньої культурно-дозвілєвої діяльності; оволодіння технологіями організації цього напрямку діяльності.

Аналіз результатів опитувального контролю свідчить, що 71 здобувач вищої освіти (що становить 28,8% з усіх досліджуваних) проявив оптимальний, 68 (27,7%) – середній та 107 (43,5%) – мінімальний рівні сформованості показників когнітивного критерію готовності до організації культурно-дозвілєвої діяльності.

Діагностика показників діяльнісно-практичного критерію готовності респондентів до орга-

нізації культурно-дозвілєвої діяльності здійснювалась за адаптованими методиками. Зокрема, методика діагностики використовувалась для означення рівня сформованості рефлексії в майбутніх соціальних працівників, яку ми розуміємо як свідоме, довільне інтелектуально спрямоване виконання професійної діяльності в соціальній сфері для організації культурно-дозвілєвої діяльності. Тобто в нашому разі – це усвідомлення майбутнім соціальним працівником завдань та структури сфери майбутньої діяльності, засобів її оптимізації, себе самого як суб'єкта культурно-дозвілєвої діяльності.

Отримані результати свідчать, що 76 (30,8%) майбутніх соціальних працівників зуміли правильно підійти до розв'язання проблемних ситуацій, проявили творчий потенціал, комунікативні та організаторські вміння; 73 (29,7%) – мали певні труднощі в розв'язанні проблеми, не прагнуть до спілкування; така ж кількість – 97 (39,5%) – не зуміли справитись із поставленими завданнями, не бажали або не вміли налагоджувати контакт.

Використання розробленого інструментарію у процесі діагностики рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності дозволило виявити рівні сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-практичного критеріїв їхньої готовності до організації зазначеного напрямку діяльності.

Діагностика рівня сформованості готовності майбутніх соціальних працівників освітнього ступеня «бакалавр» освітньо-професійної програми 231 «Соціальна робота» до організації культурно-дозвілєвої діяльності здійснювалось через апробацію адаптованих методик діагностики показників мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісно-практичного критеріїв за допомогою відповідей на запитання авторського опитувальника.

Зіставлення отриманих результатів свідчить про те, що 73 (29,6%) майбутніх соціальних працівників освітньо-професійної програми 231 «Соціальна робота» мають оптимальний рівень готовності до організації культурно-дозвілєвої діяльності. У 74 (30%) – сформований середній рівень готовності. Насторожує той факт, що 99 (40,4%) респондентів мають мінімальний рівень готовності. Варто зазначити, що попри те, що у 73 (29,6%) майбутніх соціальних працівників освітньо-професійної програми 231 «Соціальна робота» сформований оптимальний рівень готовності до організації культурно-дозвілєвої діяльності, стан їхньої готовності не є достатнім для ефективної професійної діяльності в цій сфері.

З огляду на означений рівень готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності у процесі професійної підготовки необхідно: забезпечувати оптимальні умови для усвідомлення необхідності професійного становлення та сприяти мотивації здобувачів вищої освіти; вміло організувати системну навчальну та практичну діяльність, використовувати оптимальні інтегративні зв'язки дисциплін для ефективного досягнення поставленої мети, сприяти накопиченню досвіду ціннісного ставлення до навколишньої дійсності тощо.

Висновки. Отже, готовність до професійної діяльності трактується науковцями як проблематичне інтегративне новоутворення, котре охоплює когнітивні, мотиваційні, емоційно-вольові складники та є сукупністю знань, умінь та навичок, професійних рис особистості, які забезпечують успішне виконання професійних функцій. Водночас є суттєва різниця у трактуванні понять «готовність» та «професійна готовність».

На нашу думку, готовність до професійної діяльності треба розуміти як складне особистісне утворення, котре формується у процесі професійної підготовки, залежить від наявності знань, умінь, навичок та досвіду діяльності; особливий тривалий або короткочасний стан, спричинений комплексом об'єктивних та суб'єктивних факторів, який характеризується найкращою активізацією наявних ресурсів, що виникають унаслідок прогресу властивостей, особистісної підготовки для успішного здійснення професійних функцій.

Розглядаючи готовності майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності, нами було обгрунтовано компоненти

готовності (теоретичний, діяльнісний) до професійної діяльності. Кожний із наведених нами компонентів готовності передбачає сукупність спеціальних знань, необхідних у професійній діяльності соціального працівника в культурно-дозвілєвій сфері та має виразні критерії.

Саме в річищі означення готовність майбутнього соціального працівника до організації культурно-дозвілєвої діяльності як якісного новоутворення була здійснена спроба розкрити критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діялісно-практичний) та показники готовності до професійної діяльності у сфері дозвілля.

Поетапно, внаслідок проведення емпіричного дослідження, розкриті рівні підготовки майбутніх соціальних працівників до організації культурно-дозвілєвої діяльності: оптимальний, середній та мінімальний, що дозволило з'ясувати наявний стан професійної готовності.

Узагальнюючи, можемо стверджувати, що серед актуальних проблем професійної підготовки майбутнього соціального працівника до організації культурно-дозвілєвої діяльності є формування готовність до діяльності, спрямованої на організацію дозвілля як одного з напрямів соціальної роботи для надання успішної соціальної допомоги особам, які її потребують.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної наукової проблеми. Подальшого дослідження потребує детальне вивчення проблематики готовності до здійснення професійної діяльності майбутнім соціальним працівником у культурно-дозвілєвій сфері та виокремлення напрямів наявної проблеми вдосконалення процесу професійної підготовки до організації культурно-дозвілєвої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардашевська Ю. Підготовка майбутніх учителів до організації культурно-дозвілєвої діяльності : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2007. С. 101–105.
2. Бондаренко З. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2008. 247 с.
3. Василенко О. Соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Хмельницький, 2009. 301 с.
4. Гавриш І. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2006. 572 с.
5. Зверева І. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ, 1999. 451 с.
6. Система профессиональной подготовки студентов педагогического вуза: личностный аспект : монография / Н. В. Ипполитова, М. Колесников, Е. Соколова. Шадринск : Исеть, 2006. 236с.
7. Калнинш Л. Теоретическая модель саморазвития учителя в профессионально-динамической системе. *Мир науки, культуры, образования*. 2010. № 3(22). С. 248–251.
8. Капська А. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників. *Соціалізація особистості: збірник наукових праць* / за заг. ред. проф. А. Капської. Том XXVIII. Київ : НПУ, 2007. С. 3–13
9. Карпенко О. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / за ред. С. Харченко. Дрогобич : Коло, 2007. 374 с.

10. Литвиненко С. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2005. 40 с.
11. Максименко С. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
12. Малькова М. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2006. 252 с.
13. Міністерство освіти і науки України. *Офіційний сайт*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.
14. Останіна Н. Підготовка педагогічних кадрів до роботи у клубах з учнівською молоддю. Ніжин : НДПУ, 2002. Ч. III. С. 88–91.
15. Олійник Г. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5–7 класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ, 2015. 273 с.
16. Сорокіна О. Психологічна підготовка соціальних працівників як складник професійної компетентності. *Актуальні проблеми психології*. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2007. Вип. 6. С. 296–301.
17. Психодіагностика професійного самовизначення особистості: навч.-метод. посіб./ І. Щербакова, Г. Стадник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. 324 с.

REFERENCES

1. Bardashevskaya Y. Pidhotovka maibutnix vchyteliv do orhanizatsii kulturno-dozvillievoi diialnosti : dis ... to-and ped. Science: Vinnytsia. 13.00.04. Y.O. Bardashevskaya [Preparation of future teachers for the organization of cultural and leisure activities] 2007. S. 101–105.[in Ukrainian].
2. Bondarenko Z. Orhanizatsiia volonterskoï roboty maibutnix sotsialnykh pedahohiv v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu: dis. kand. med. Sciences : 13.00.05. [Organization of volunteer work of future social pedagogues in the conditions of higher educational institution] Bondarenko Zoya Petrovna. K., 2008. – 247 p [in Ukrainian].
3. Vasilenko E. Sotsialno-pedahohichni umovy adaptatsii molodshykh shkoliariv z osoblyvymy potrebamy do navchannia v zahalnoosvitnii shkoli: dis. kand. med. Sciences : 13.00.05 [Socially-pedagogical conditions of adaptation of Junior pupils with special needs learning in secondary school] “Social pedagogy”. Khmelnytsky, 2009. 301 s. [in Ukrainian].
4. Gavrish I. Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hotovnosti maibutnix uchyteliv do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti Dokt. ... d-RA PED. Sciences : 13.00.04. [Theoretical and methodological bases of formation of readiness of future teachers for innovative professional work]. Kharkov, 2006. 572 p [in Ukrainian].
5. Zverev I. Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z ditmy ta molodddiu v Ukraini: dis... d RA PED. Sciences : 13.00.05 [Theory and practice of socio-pedagogical work with children and youth in Ukraine] “Social pedagogy”. K., 1999. 451 p [in Ukrainian].
6. Systema professyonalnoi podhotovky studentov pedahohycheskoho vuza: lychnostnyi aspekt: Monograph [Text] / N. Ippolitova, M. Kolesnikov, E. Sokolova. Shadrinsk : [The system of vocational training of students of a pedagogical university: personal aspect] Iset, 2006. 236 p. [in Russian].
7. Kalnins L.. Teoretycheskaia model samorazvytyia uchytelia v professyonalnodynamycheskoi systeme. L. M. Kalnins. [Theoretical model of self-development teachers in professionalnotehnicheskogo system]. World of science, culture, education. 2010. № 3(22). P. 248–251 [in Ukrainian].
8. Kapska A. Deiaki aspekty profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv i sotsialnykh pratsivnykiv. AY Kapska. Socialization of personality: [Some aspects of professional training of social teachers and social workers] a collection of scientific papers [For general. ed. prof. A.J. Cape]. Volume XXVIII. K. : NPU, 2007. P. 3–13 [in Ukrainian]
9. Karpenko A.. Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh universytetskoï osvity: monograph. A. G. Karpenko, under the editorship of S. Y. Kharchenko. Drohobych. [Professional training of social workers in the conditions of university education] Circle, 2007. 374 p [in Ukrainian].
10. Litvinenko S. Teoretyko – metodychni zasady pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv do sotsialno-pedahohichnoi diialnosti: author : dis. on competition of the Sciences. degree d-RA PED. Sciences : 13.00.04 [Theoretical and methodical bases of training of future elementary school teachers to socio-pedagogical activity]. K., 2005. 40 p [in Ukrainian].
11. Maksymenko S. Zahalna psykholohiia. Edition 3rd, revised and enlarged. Textbook. K. [General psychology]. Center educational literature, 2008. 272 [in Ukrainian].
12. Malkova M. Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnix sotsialnykh pedahohiv do vzaiemodii z deviantnymy pidlitkami: dis. kand. med. Sciences : 13.00.05. [Formation of professional readiness of future social pedagogues to interact with deviant adolescents]. Lugansk, 2006. 252 S [in Ukrainian].
13. The Ministry of education and science of Ukraine. Official site. URL: <https://mon.gov.ua / ua / osvita / visha-osvita / naukovo-metodichna-rada-ministstva-osviti-i-nauki-ukrayini / zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> [in Ukrainian]
14. Ostanina N. Pidhotovka pedahohichnykh kadriv do roboty u klubakh z uchnivskoiu molodddiu. Nizhyn. [Preparation of pedagogical staff to work in clubs with student youth]. NDPU, 2002. Part III, P. 88–91. [in Ukrainian].
15. Oliynyk G. Pidhotovka maibutnix sotsialnykh pedahohiv do orhanizatsii osvityno-dozvillievoi diialnosti uchniv 5–7 klasiv : dis. cand. ped. Sciences : 13.00.05 [Preparation of future social pedagogues for the organization of educational and leisure activity of pupils of 5–7 classes]. “Social pedagogy”. GM Oliynyk. Kyiv. 2015. 273 p [in Ukrainian].
16. Sorokina O. Psykholohichna pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv yak skladova profesiinoi kompetentnosti. OA Sorokina. Actual problems of psychology. T. V: Psychophysiology. Psychology of labor. Experimental psychology. Kyiv. [Psychological training of social workers as a component of professional competence]. IPC of the State Statistics Committee of Ukraine, 2007. - Issue. 6. P. 296–301 [in Ukrainian].
17. Psykhodiagnostyka profesiinoho samovyznachennia osobystosti: teaching method. aid./I. Shcherbakova, G. Stadnyk. Sumy. Psychodiagnostics of professional self-determination of personality. Publishing house of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, 2012. 324 p.